

7. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. № 638-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-%D1%80>.
8. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
9. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tourlib.net>.
10. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року : проект [Електронний ресурс]. – Львів, 2015. – Режим доступу : http://loda.gov.ua/strategiya_rozvytku_2027.
11. Фарйон О. О. Функціонування сільського зеленого туризму в Україні в умовах ринкової економіки / О. О. Фарйон // Інноваційна економіка. – 2013. – № 8 (46). – С. 183–185.

JEL E 310

УДК [336.748.12:338.51](477)

РЕГУЛЮВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

С. Колач, к. е. н., доцент,

О. Василина, к. е. н., доцент

Львівський національний аграрний університет

© С. Колач, О. Василина, 2016

Колач С., Василина О. Регулювання інфляційних процесів: теорія і практика

Досліджено способи регулювання інфляційного процесу та проаналізовано теорії, на яких вони базуються. Акцентується увага на суті інфляції та ефективності грошових реформ. Встановлено властивості сучасної інфляції: якщо раніше інфляція мала локальний характер, то зараз – повсюдний і всеосяжний; якщо раніше вона охоплювала певний період, тобто мала періодичний характер, то нині є хронічною. Сучасна інфляція перебуває під впливом багатьох чинників. Розрізняють монетарні та немонетарні фактори інфляції в сучасній ринковій економіці. На думку економістів-практиків, інфляцію спричинюють здебільшого фактори монетарної політики, вона має моністичний характер, тобто зумовлюється єдиною причиною. Багатофакторні концепції інфляції, як правило, не мають єдиної методологічної основи і зазвичай ґрунтуються на різноманітних припущеннях. Запропоновано шляхи подолання інфляції.

Ключові слова: інфляція, грошовий обіг, теорії інфляції, підвищення цін, реформа.

Kolach S., Vasylyna O. Regulation of inflation processes: theory and practice

The article is devoted to the study of ways to regulate inflation process and analysis of the theories, making base for them. Special attention is paid to the essence of inflation and efficiency of money reforms. The work determines characteristics of current inflation, demonstrating the following peculiarities: previous inflation had local character, while the current one is total and absolute; previously it took certain period, i.e. had periodical character, while nowadays it is a chronic one. Current inflation is influenced by many factors. Modern market economics distinguishes monetary and non-monetary factors of inflation. In the opinion of practical economists, inflation is mainly caused by the factors of monetary policy and has monistic character, i.e. is determined by a single reason. As a rule, multi-factor concepts of inflation do not have a single methodological basis and are usually grounded on different assumptions. The research proposes ways to cope with inflation. The methods of adjusting of inflationary process and theory are investigational on that they are based. Attention is accented on essence of inflation and efficiency of money reforms. The ways of overcoming of inflation are offered.

Key words: inflation, turnover, theories of inflation, price increase, reform.

Колач С., Василина О. Регулирование инфляционных процессов: теория и практика

Рассмотрены способы регулирования инфляционного процесса, дан анализ теорий, на которых они базируются. Акцентируется внимание на сути инфляции и эффективности денежных реформ. Установлено

свойства современной инфляции, которой присущ ряд характерных особенностей: если раньше инфляция имела локальный характер, то сейчас – повсеместный и всеохватывающий; если раньше она охватывала определенный период, то есть имела периодический характер, то сейчас является хронической. Современная инфляция находится под влиянием многих факторов. Различают монетарные и немонетарные факторы инфляции в современной рыночной экономике. По мнению экономистов-практиков, инфляция вызывается в основном факторами монетарной политики и имеет монистический характер, то есть обуславливается единственной причиной. Многофакторные концепции инфляции, как правило, не имеют единой методологической основы и обычно основываются на различных предположениях. Предлагаются пути преодоления инфляции.

Ключевые слова: инфляция, денежный оборот, теории инфляции, рост цен, реформа.

Постановка проблеми. Інфляція – багатогранний, складний процес, який чітко відображає всі основні проблеми й суперечності економіки. Найбільш наочно вона проявляє себе в систематичному переповненні каналів грошового обігу масою надлишкових грошей, що призводить до їх знецінення та додаткового перерозподілу національного доходу й національного багатства на шкоду більшості населення. Проте ототожнювати інфляцію з будь-яким підвищенням цін не можна, тому що це означає відрив останньої від паперовогрошового обігу. Підвищення цін можливе і в золотовалютному обігу, але не допускає можливості інфляції, більше того, суперечить законам грошового обігу. Зростання цін можливе також без інфляції за зниження вартості благородних металів, підвищення цін монополіями, переважання попиту над пропозицією через зміни кон'юнктури ринку і у разі циклічних коливань виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Батьком інфляції» називають знаменитого шотландця Джона Ло, який жив у другій половині XVII ст. – першій половині XVIII ст., і був генеральним контролером фінансів Франції. Він ототожнював справжнє багатство не зі самими грошима, а з реальними товарами. Фундаментальну методологічну базу для аналізу інфляційних процесів заклали такі стовпи світової економічної думки, як А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Г. Кассель, Дж. Локк, А. Маршалл, Дж. Мілль, І. Фішер, Д. Юм. Власне кажучи, основні теоретичні положення інфляції були сформульовані в рамках кількісної теорії грошей, інтерпретованої в різних формулюваннях. Феномен інфляції виводився зі сфери обігу і поставав у своїй грошовій формі. Зокрема, Дж. Мілль підкреслював, що зростання грошової маси в обігу не може мати іншого наслідку, окрім інфляції [3, с. 569]. Серед українських дослідників проблеми необхідно відзначити О. Пет-

рика, Ю. Половнєва, із зарубіжних ще таких, як С. Сечетті, А. Мейлер, Т. Кларк, Л. Блейк та ін.

Інфляція виникає внаслідок загального підвищення цін на товари, спричиненого будь-якими факторами. «Будь-який період, протягом якого рівень цін підвищився... є період інфляції», – писав американський економіст Л. Клейн. Аналогічних підходів дотримувалися Б. Хансен, Е. Там, Е. Дене та ін. [8, с. 474].

Постановка завдання. Основна мета нашого дослідження – надати рекомендації щодо покращання підходів до управління інфляцією в умовах макроекономічної нестабільності; привернути увагу на неприйнятності жорстких заходів адміністративного впливу під час боротьби із загальним зростанням цін, оскільки такі дії спотворюють усталену модель ринкових відносин і замість позитивного результату можуть викликати зворотний ефект.

Виклад основного матеріалу. Сталість грошей залежить від певної сукупності умов з боку виробництва (включаючи розподіл) і факторів з боку грошей.

Основними умовами з боку виробництва є:

- 1) стабільний характер виробництва товарів і послуг;
- 2) якість товарів і послуг;
- 3) сталість затрат виробництва;
- 4) підвищення ефективності суспільного виробництва, в тому числі капітальних вкладень;
- 5) оптимальний розподіл національного доходу на фонди споживання і нагромадження (в тому числі останнього на фонд виробничого нагромадження);
- 6) ефективна зовнішньоекономічна діяльність держави, зокрема збалансованість платіжного балансу;
- 7) відсутність цінових перекосів (особливо між цінами на промислову і сільськогосподарську продукцію);

8) ефективна політика демонополізації економіки;

9) невисокий рівень військового виробництва;

10) відсутність дефіциту державного бюджету або його допустима норма. У більшості розвинутих країн дефіцит державного бюджету становить у середньому 3–4% ВВП. Дотації у народне господарство та на компенсаційні виплати, пов'язані зі зростанням цін, не повинні перевищувати 10% загальних бюджетних витрат [2, с. 692].

Недотримання цих умов може бути причиною інфляції, для подолання якої проводять грошові реформи. Грошові реформи – сутнісні та якісні перетворення у грошовій системі з метою її впорядкування і зміцнення.

У трактуванні проблем інфляції окреслилися чотири основні напрями: неокласичний, кейнсіанський, соціальний і марксистський. У межах кожного з них виокремлюють течії і школи. До неокласичного напрямку належать монетаристська теорія, концепція економіки пропозиції та раціональних очікувань. Загалом у західній економічній літературі виокремлюють до 60 причин інфляції. Прихильники монетаризму (М. Фрідмен, Ф. Кейган та ін.) причину інфляції вбачають у надлишку грошей відносно випуску продукції. Цей надлишок спричинюють порушення механізму грошового обігу, задоволення вимог профспілок про підвищення заробітної плати, скорочення кількості безробітних нижче від «природного» рівня та ін. Так, за певного рівня цін збільшення маси грошей в обігу, або пропозиція грошей, перевищує потребу в них, тобто попит на гроші. Власники грошей збільшують свої поточні потреби, що зумовлює зростання сукупного грошового попиту і підвищення загального рівня цін. Це підвищення триватиме доти, поки не зрівноважаться попит і пропозиція на гроші, що можливе за умов зростання загального рівня цін. Основними засобами боротьби проти інфляції, на думку монетаристів, є державна грошово-кредитна політика, спрямована на підтримання однакових темпів зростання грошової маси в обігу, скорочення державних витрат, насамперед на соціальні цілі.

Послідовники концепції раціональних очікувань стверджують, що вплив змін грошової маси на інфляцію та інші процеси (виробництво, безробіття тощо) залежить від

використання інформації про такі зміни. Тому інформацію про державну стабілізаційну грошово-кредитну політику необхідно засекречувати, а зміни здійснювати раптово, оскільки поінформовані підприємці своїми діями можуть дестабілізувати діяльність держави у цій сфері.

Прихильники концепції економіки пропозиції причиною інфляції називають високі податки, бо вони уповільнюють виробництво товарів. Автори цієї концепції вважають державу основним «винуватцем» інфляції, тому що саме держава накладає податки. Водночас вони виступають проти контролювання державою грошової маси.

Кейнсіанська теорія інфляції ґрунтується на тезі про недостатність ефективного попиту. У своїй праці «Загальна теорія відсотка зайнятості і грошей» Дж. Кейнс запроваджує термін «абсолютна інфляція», яка виникає тоді, коли зростання ефективного попиту не забезпечує збільшення випуску продукції, а реалізується у зростанні одиниці затрат, а відтак і цін. Крім того, інфляція виникає, коли за умов повної зайнятості існує надлишок попиту, значною мірою зумовлений прагненням робітників підвищити заробітну плату.

Наприкінці 50-х років ХХ ст. для пояснення причин інфляції в межах кейнсіанської концепції стали використовувати «криву Філіпса» (походить від імені англійського економіста Олбана Філіпса (1914–1975), згідно з якою зростання темпів інфляції залежить від збільшення частки безробітних у загальній кількості активного населення (чим нижча частка безробітних, тим вищі темпи інфляції). Оскільки уряди західних країн намагаються підтримувати високий рівень зайнятості, то некейнсіанці основною причиною інфляції вважали державне регулювання рівня зайнятості, зокрема стимулювання державою надлишкового попиту на робочу силу. Проте це не підтвердилося практикою капіталістичної дійсності у 70-х – на початку 80-х років ХХ ст., коли у розвинутих країнах відбувалася стагфляція – прискорення темпів інфляції за умов зростання безробіття. Тоді у межах кейнсіанської теорії інфляції виникають концепції інфляції попиту та інфляції затрат виробництва. Інфляція попиту, на думку американських учених У. Баумоха та А. Бліндера, зумовлена збільшенням сукупного попиту на товари і послуги, а ріст попиту, як правило, пов'язаний з державними витратами,

зокрема витратами на соціальні цілі (розвиток освіти, охорони здоров'я тощо), а також з ростом державного сектору [7, с. 319].

Основну причину зростання цін автори концепції інфляції затрат виробництва (американські вчені У. Торн, Е. Чемберлін, англійський економіст А. Пігу та ін.) вбачають у підвищенні заробітної плати працівників, що у свою чергу призводить до збільшення затрат виробництва, які перекладаються на споживачів у вигляді вищих цін. Зростання заробітної плати ці вчені пояснюють діями профспілок, які є монополістами робочої сили. Таке зростання, на їх думку, – найважливіший важіль, що впливає на систему «затрати виробництва – ціни». Критерієм обґрунтованості теорії є співвідношення між заробітною платою і продуктивністю праці, зокрема випереджальне зростання номінальної заробітної плати щодо продуктивності праці. Внаслідок дії такого спіралеподібного механізму навіть незначне підвищення заробітної плати зумовлює два-триразове зростання цін на товари і послуги. Насправді збільшення номінальної заробітної плати може бути повністю нейтралізоване зростанням цін на товари широкого вжитку, внаслідок чого реальна заробітна плата навіть понизиться. Крім того, ціни на предмети праці, амортизаційні відрахування можуть зростати швидше, ніж заробітна плата, що також робить сумнівною основну тезу концепції. У певні періоди зростання реальної заробітної плати супроводжувалося зниженням цін. Така ситуація виникала у США наприкінці XIX століття.

Соціальна концепція інфляції значною мірою збігається з концепцією інфляції затрат виробництва. Різниця між ними полягає в тому, що у першому разі йдеться про макроекономічний рівень дії профспілок, у другому – про мікроекономічний. Крім того, соціальна теорія інфляції, порівнюючи силу профспілок і корпорацій, віддає перевагу величезній монопольній силі профспілок, яка дає їм змогу наполягати на надмірній заробітній платі, що й призводить до посилення інфляційних процесів.

За марксистською теорією інфляцію не слід ототожнювати з підвищенням цін. Її глибинні причини вкорінені в загостренні суперечностей процесу виробництва і розподілу, формами вияву яких є суперечності сфери обігу. Інфляція зумовлена порушенням законів грошового обігу, виконуваних

грошима функцій, а за умов капіталістичного способу виробництва – ще й особливостями циклічного розвитку економіки, дією закону його нерівномірності. Крім цих узагальнюючих причин, у певному історичному періоді в різних країнах існують додаткові фактори інфляції, кількість яких зростає залежно від ускладнення економічної системи. Так, за золотого стандарту (точніше золотого монометалізму) інфляційні процеси мали місце лише під час війн.

Пояснюючи причини інфляції за сучасних умов, неокласична, кейнсіанська та соціальна концепції ігнорують дію таких важливих факторів, як практика монопольного ціноутворення та частка військових затрат у структурі державних. Роль підвищення зарплати в розгортанні інфляційних процесів охарактеризована спрощено й однолінійно (збільшення заробітної плати нібито призводить до автоматичного зростання цін). Насправді підвищення заробітної плати зумовлює передусім зниження прибутку підприємців. Щоб його компенсувати, вони збільшують ціни на товари і послуги. Особлива ситуація склалася в Україні: частка заробітної плати у структурі затрат становить всього 7–8%, тому зростання заробітної плати або зовсім не позначиться на цінах (зменшиться прибуток багатьох підприємств-монополістів), або спричинить їх мінімальне збільшення. Деякі представники вищих урядових структур України апелюють до аргументів прихильників концепції інфляції затрат виробництва, щоб уникнути відповідальності за нераціональну політику щодо заробітної плати і цін.

Сучасній інфляції властива низка характерних особливостей: якщо раніше інфляція мала локальний характер, то зараз – повсюдний і всеосяжний; якщо раніше вона охоплювала певний період, тобто мала періодичний характер, то нині є хронічною. Сучасна інфляція перебуває під впливом багатьох чинників. Розрізняють монетарні та немонетарні фактори інфляції у сучасній ринковій економіці [6, с. 44–47].

На думку економістів-практиків, інфляція спричинюється здебільшого факторами монетарної політики та має моністичний характер, тобто зумовлюється єдиною причиною. Багатофакторні концепції інфляції, як правило, не мають єдиної методологічної основи і зазвичай ґрунтуються на різноманітних припущеннях.

Єдиної думки щодо припустимого рівня інфляції у наукових колах немає. Оптимальною, на думку Дж. М. Кейнса, є інфляція в межах 3%; А. Гоша і С. Філіпса – 2,5%; М. Сарела – 8%. Нульова інфляція за гіпотезою С. Фішера, Р. Сахаї та К. Вега, сприяє сталому економічному розвитку [1, с. 34].

Сьогодні жодна з розвинутих країн не робить заяв щодо досягнення в найближчий час нульового рівня інфляції. Більшість центральних банків, у тому числі Європейський центральний банк, Банк Англії, Національний банк Швейцарії, стабільним вважає рівень інфляції, за якого здорожчання товарів споживання не перевищує 2–3% [5, с. 176]. Отже, оптимальний рівень інфляції є індивідуальним для тієї чи іншої країни і залежить від конкретної ситуації та умов, що склалися в її економіці.

Сьогодні встановлено незаперечний факт, що інфляція не є безмежною. Вона має зовнішні і внутрішні межі, які й намагаються виміряти і встановити економісти як орієнтири.

В умовах пікових темпів інфляції доцільною є рестрикційна політика – політика стримування. Її характерні риси: скорочення витрат бюджету та позичкового відсотка, стримування експорту і грошової емісії, підвищення податкових ставок. У кінцевому підсумку зазначені заходи дають скорочення сукупного попиту.

Необхідно звернути увагу на те, що суттєво поліпшити ситуацію можна лише за умов комплексного вживання заходів антиінфляційного регулювання. Адже економіку будь-якої країни слід розглядати як систему, організм з обмеженою кількістю прямих та опосередкованих зв'язків. Механізм дії інфляційних факторів залежить від співвідношення багатьох економічних процесів – внутрішніх і зовнішніх. Він неоднорідний на часовому проміжку становлення ринкової економіки в Україні. Також неоднакова активність

конкретних інфляційних факторів. Це зумовлено тим, що інфляція – передусім динамічний процес. У більшості випадків ті негативні процеси, які проглядаються на рівні макроекономіки, є наслідком значних деформацій внутрішніх економічних процесів, як макро-, так і мікроекономічних.

Через системний підхід, комплексне оздоровлення фінансової ситуації, що мають бути узгоджені з конкретними національними особливостями, конкретними змінами процесів у кожній ланці економічної системи країни, досягають позитивного довготермінового ефекту [9, с. 4–9]. Інакше, якщо засоби щодо оздоровлення економічної ситуації використовуються частково, то результат буде також тимчасовий. Заходи з оздоровлення фінансової ситуації в Україні можуть дати позитивні результати лише за умов початкового, обов'язкового і суттєвого оздоровлення фінансів, базової ланки економіки – фінансів підприємств та організацій, ефективного стимулювання ділової активності та підприємництва.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Управління інфляцією є найважливішою проблемою грошово-кредитної і загалом економічної політики. Необхідно враховувати при цьому багатоскладовий, багатофакторний характер інфляції. В її основі лежать не тільки монетарні, а й інші чинники. За всієї значущості скорочення державних витрат, поступового стиснення грошової емісії потрібне вживання широкого комплексу антиінфляційних заходів. Серед них – стабілізація і стимулювання виробництва, вдосконалення податкової системи, створення ринкової інфраструктури, підвищення відповідальності підприємств за результати господарської діяльності, зміна обмінного курсу грошової одиниці, регулювання цін і прибутків. Нормалізація грошового обігу і протидія інфляції вимагають вивірених, гнучких рішень, що послідовно і цілеспрямовано повинні втілюватися в життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Гальчинський А. С. *Основи економічної теорії* / А. С. Гальчинський, П. С. Єценко, Ю. І. Палкін. – К. : Вища шк., 1995. – 471 с.
2. Кораблін С. *Інфляція – 2008: у полоні стереотипів* / С. Кораблін // *Дзеркало тижня*. – 2008. – 5–11 квіт.
3. Милль Дж. С. *Основи политической экономии с некоторыми приложениями к социальной философии* / Дж. С. Милль ; перевод с англ. В. Б. Боброва. – М. : Эксмо, 2007. – 1038 с.
4. Рябініна Л. *До проблем розвитку теорії сучасних грошей* / Л. Рябініна // *Вісник Національного банку України*. – 2008. – № 7. – С. 32–35.

5. Силласте Г. Г. *Экономическая социология : учеб. пос.* / Г. Г. Силласте. – М. : Гардарики, 2005. – 176 с.

6. Скринник З. Е. *У грошей своя філософія* / З. Е. Скринник // *Вісник Національного банку України.* – 2005. – № 10. – С. 44–47.

7. Фишер И. *Покупательная сила денег* / И. Фишер. – М. : Дело, 2001. – 319 с.

8. Хаберлер Г. *Процветание и депрессия: теоретический анализ циклических колебаний* / Г. Хаберлер ; перевод с англ. О. Г. Клесмент. – Челябинск : Соци-ум, 2005. – 474 с.

9. Черевко Г. *Вплив заходів державної антикризової політики на соціальний розвиток українського села* / Г. Черевко, П. Войтович // *Аграрна економіка.* – 2013. – Т. 6, № 3–4. – С. 4–9.

